

İDARİ COĞRAFYA



KONU 4: MÜLKİ İDARE COĞRAFYA İLİŞKİSİ

Dersin İçeriği:

- ✓ Mülki İdare Alanların Belirlenmesi İle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar
 - Jeomorfolojik Birimler Kuramı
 - Dağ Sırası Kuramı
 - Akaçlama veya Su Havzası Kuramı
 - Suyolu Kuramı
 - Geometrik Yer (Locus) Kuramı
 - Bio Bölge (Ekolojik Bölge) Kuramı
 - Poligon Kuramı
 - Dikdörtgensel Koordinatlar Kuramı
 - Merkezi Yer / Düğüm Noktası (Node) Kuramı
 - Ölçek /Boyut Kuramı
 - Askerî Sınır Kuramı
 - Lekeler (Spoils) Kuramı
 - Tarih Kuramı
 - Din Kuramı
 - Ulus Kuramı

I. Mülki İdare Alanların Belirlenmesi İle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

- Mülki idare alanların belirlenmesi ile ilgili Dünya'da pek kuramsal yaklaşım yöntemi uygulanmaktadır.
- Uygulanan kuramsal yaklaşımlar Karagel tarafından yapılan bir çalışmada ele alınmıştır. Karagel tarafından ele alınan 15 kuramdan 8'inin fiziki unsurlara; 7'sinin ise beşeri unsurlara dayalı olduğu görülmektedir.

1. Jeomorfolojik Birimler Kuramı

- Fiziki coğrafya kuramlarından biri olan ve uzun süreden beri geçerli olan bu kuramda jeomorfolojik unsurlar baz alınmaktadır.
- Kuramda dağ, plato, ova, vadi gibi yer şekilleri göz önüne alınarak morfolojik birimlerin bütünlüğü esas alınmaktadır.
- Dolayısıyla, Mülki idare alanlarının sınırları belirlenirken jeomorfolojik birimlerin boyutları ile ilişkilendirme yapılmaktadır.
- Uygulandığı ülkeler arasında başta Norveç gelirken, diğer İskandinav ülkeleri ile İran'da da bu yaklaşım benimsenmektedir.

❖ Mülki İdare Alanların Belirlenmesi İle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

2. Dağ Sırası Kuramı

- Fiziki coğrafya kuramlardan biri olan bu yaklaşımda dağ sıraları mülki idare birimlerinin belirlenmesinde rol oynamaktadır.
- Bu kuramsal yaklaşımda, mülki idare sınırları çok yerde düzenli bir biçimde sıradağların zirvelerini takip etmektedir. Bu nedenle dağlık alanlarda tercih edilebilirken, düz alanlarda uygulanamaması dezavantajını oluşturmaktadır.

3. Akaçlama veya Su Havzası Kuramı

- Akarsu havzalarına ve su bölümü çizgilerine göre mülki idare sınırlarının belirlendiği bu yaklaşım, 19. yüzyıla kadar önemini korumuştur.
- Günümüzde özellikle **Gambiya ve İtalya'da** halen sınır belirlemede başvurulan bir yaklaşımdır.

4. Suyolu Kuramı

- Su yolu kuramında idari sınırlar akarsuların ana kollarını takip ederek çizilir. Bu nedenle bu yaklaşıma göre oluşturulan sınırlar oldukça belirgin bir görünüm arz etmektedir.
- Fakat, akarsuların menderesler oluşturduğu veya sık kıvrımlar çizdiği sahalarda sınırları belirlemek güçleşmektedir. Böyle durumlarda güzargah değişikliklerine gidilmektedir.
- Kuram en yaygın biçimde **ABD’de Red River bölgesindeki Texas ve New Jersey eyaletlerinde ve Brezilya’nın Atlas Okyanusu kıyısındaki Rio Grande do Sul bölgesinde** kullanılmıştır (Özçağlar, 2015:44).

5. Bio Bölge (Ekolojik Bölge) Kuramı

- Bu kuramda benzer yaşam alanlarını (habitatlari) birleştirmek amaçlanmaktadır. Dolayısıyla habitatların birleştirilmesiyle doğal çevrenin de korunmasını sağlamak hedeflenmektedir.
- Dünya'da çok yaygın olmayan bu yaklaşım az da olsa İzlanda'da uygulama alanı bulmuştur.
- Ancak bu yaklaşımın en önemli sınırlılıklarından biri bölgelerin ayırımında kullanım dışı alanların ortaya çıktığı şeritlerin varlığıdır.

6. Geometrik Yer (Locus) Kuramı

- Bu kuramda, mülki idare sınırları belirlenirken geometrik şekiller esas alınmaktadır.
- ABD'nin bazı eyaletlerinde, Afrika'nın kuzeyinde uygulamaları bulunmaktadır.

7. Dikdörtgensel Koordinatlar Kuramı

- Bu yaklaşımda sınırlandırma işlemi enlem ve boylam derecelerine göre yapılmaktadır.
- Bu kuramın en önemli eleştirisi ve dezavantajı, sınırlandırma işlemi sırasında doğal ve beşeri unsurları göz ardı etmesidir. Şöyle ki, düz sahalarda ve yerleşim alanlarına uzak alanlarda sınır tespiti bir sorun oluşturmazken, enlem ve boylam derecelerinin özellikle yerleşim alanlarını böldüğü durumlarda bu yaklaşımın benimsenmesi yerleşme dokularının bütünlüğünü bozmaktadır. Dolayısıyla çok kabul gören bir kuram değildir.
- Avustralya, Kuzey Amerika, Mısır ve diğer sahra ülkelerinde bu kuramın uygulamaları görülmektedir.

8. Poligon Kuramı

- Sınırlandırma işlemi sabit belli başlı noktalar (landmark) ve hatlar (yol) baz alınarak yapılmaktadır. Bu kuramın uygulamaları kolay ve kullanışlıdır. Ancak belirlenen hatlar genellikle tek başlarına anlamsız olduğundan günümüzde pek yaygın değildir. 17. - 20. yüzyıllar arasında kabul gören bu yaklaşım, Afrika ve ABD'nin Doğu kıyılarında uygulanmıştır.

9. Merkezi Yer / Düğüm Noktası (Node) Kuramı

- Geçmişten günümüze kadar geçerliliğini koruyan ve yaygın bir uygulama alanı olan bu yaklaşımda sınırları belirlemede yerleşme, ulaşım, kamu hizmetleri ve pazarlama unsurlarının mekân üzerindeki dağılışı esas alınmaktadır.
- Yaklaşımına göre, hizmetlerin ulaşabildiği en uç noktalar yani hizmetlerden yararlanan nüfusun en düşük olduğu sahalara kadar uzanması temel alınır. Uygulamasında bir takım zorluklarla karşılaşılmasına rağmen bilhassa ulaşım maliyetlerini en aza indirmesi ve en uçtaki nüfusa kadar ulaşması önemli avantajları arasındadır. Özellikle Latin Amerika ülkelerinde yaygın bir yaklaşımdır.

10. Ölçek /Boyut Kuramı

- Bu kuramda nüfus miktarı, ekonomik refah seviyesi, sahip olunan maddi varlıklar, ...vb. unsular ile belirlenecek olan sınırlar arasında denge sağlayacak bir ölçek dâhilinde sınırlar saptanmaktadır. Ekonomik ve bölgesel farklılıkların çok fazla olduğu sahalarda uygulaması güçleşmektedir.

11. Askerî Sınır Kuramı

- Antik çağlardan günümüze kadar gelen bu yaklaşımda sınırlar savunma şartları esas alınarak oluşturulmaktadır. Ancak bu kurama göre sınırları oluşturmak ve geçerliliğini sağlamak oldukça güçtür.
- Günümüzde halen Çin ve Paraguay'da uygulanmakta olan bir kuramdır.

12. Lekeler (Spoils) Kuramı

- Belirli bir soydan gelen toplulukların söz sahibi olduğu nüfus bölgelerinin esas alındığı bir kuramdır.
- Antik çağlardan 20. yüzyıla kadar geçerliliğini korumuştur. Prusya, Filistin, Tibet, Porto Rico, Kanada ve ABD'nin bazı eyaletlerinde uygulanan bir yaklaşımdır.

13. Din Kuramı

- Bu kuramda sınır belirleme aynı dine mensup olan toplumları birleştirme esasına dayanmaktadır. Dolayısıyla farklı dinlerden olan toplumları ayırıştırma söz konusudur.
- Bu yaklaşım, Çin, Hindistan, Bangladeş, Pakistan ve İsrail gibi ülkelerde geçerli olmuştur.

14. Tarih Kuramı

- Bu kuramda mülki idare sınırları, geçmişteki tarihler ve belgeler dikkate alınarak çizilmektedir.
- Özellikle veraset yoluyla arazilerin bölünmesi tarım alanlarının parçalanmasına dolayısıyla da verimliliğin düşmesine neden olmaktadır.
- Afrika ve ABD'nin doğusunda kullanılmış bir yaklaşımdır.

15. Ulus Kuramı

- Bu kuramın temelinde ortak bir kültüre sahip olan insanların birleştirilmesi yer almaktadır. Bu sayede insanların birbirlerine olan bağlılığı artmaktadır.
- Öte yandan farklı kültürlerin yaşadığı toplumlarda diğer gruplar açısından bu yaklaşım dezavantaj oluşturabilmektedir. Aynı bölgede yaşayan grupları memnun etmeyip, azınlık bölgelerin ortaya çıkmasına da neden olabilmektedir.
- Kurma, özellikle Avrupa'da çok yaygındır.

REFERANSLAR

- Karagel, H. (2010). *Türkiye'de İdari Alanların Belirlenmesi ve Sorunları: Sumbas Örneği*. Basılmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Özçağlar, A. (2015). *Yönetmelik Coğrafya*. Ankara: Nika Yayınevi.